

***‘Ik vind het
sowieso waardevol
het Russische perspectief
te blijven delen’***

Iris de Graaf

Alumnus van het jaar
2022

Iris de Graaf, Rusland-correspondent bij de NOS, is de Alumnus van het jaar 2022. De Russische inval in Oekraïne laat opnieuw zien hoe belangrijk het is dat er onafhankelijke journalisten zijn als zij, die de feiten kennen, duiding geven aan ontwikkelingen en het kaf van het koren kunnen scheiden.

Op het moment van spreken is ze net terug van een week in Antalya. Daar, aan de Turkse kust, moest NOS-correspondent Rusland Iris de Graaf op adem komen na alle hectiek sinds de inval van Rusland in Oekraïne begin februari. Maar de badplaats aan de Middellandse Zee is voor haar meer dan slechts een plek om uit te rusten. Het was in Antalya dat ze in 2009 besloot zich in te schrijven voor de studie Slavische Talen en Ruslandkunde in Groningen.

Onbeschofte Russen

Dat besluit nam ze nadat ze twee jaar had gewerkt in een animatieteam om, samen met Russische dansers en choreografen, de Russische toeristen in de hotels in de Turkse badplaats te vermaken. ‘Omdat ik zoveel Russen tegenkwam, raakte ik door hen gefascineerd’, vertelt ze tijdens een haastige lunch, die duidelijk maakt dat de rust van Antalya alweer verleden tijd is. ‘Veel mensen kennen die clichés over onbeschofte, dronken Russen op vakanties. Er waren daar heel leuke Russische families, maar ik heb inderdaad situaties meegemaakt die aan die clichés voldoen. Mensen die veel geld betaald hadden om daar vakantie te vieren en dachten dat ze baas konden zijn over alles en iedereen. Dat leidde tot conflicten met mij, een vrijgevochten Nederlandse meid. Het fascineerde mij. Ik dacht: ik moet wat met die Russische taal. Toen zag ik die studie in Groningen, waarbij je een semester in Sint-Petersburg kon studeren. Dat haalde me over: yes, ik wil in Rusland studeren en die taal leren.’

Cassettebandjes

Zo verteld klinkt dit nog als een bevestiging. Maar haar interesse voor Rusland stamde al van veel eerder. Een van haar oma's is opgegroeid in de buurt van Belgorod, een Russische stad vlakbij de grens met Oekraïne en niet ver van de zwaarbevochten stad Charkov. Familie aan haar oma's kant woont nog steeds in Rusland, niet ver van de badplaats Sochi.

Prijs voor Alumnus van het Jaar:
bronzen kunstwerk 'Athena Noctua' van
Wia van Dijk

Iris de Graaf (1991) studeerde van 2009 tot 2014 Slavische Talen en Ruslandkunde in Groningen. Daarna deed ze er de master Journalistiek, in de tijd dat journalist Jeroen Smit – Alumnus van het Jaar in 2009 – daar hoogleraar was. Haar scriptie ging over de verslaggeving van de MH17-ramp. Ze had een blog over fashion en lifestyle en ging bij de NOS reportages maken over de jeugdcultuur. Dankzij haar kennis van Rusland en het Russisch kwam ze terecht op de NOS-buitenlandredactie, in 2020 uitmondend in een correspondentenschap in Rusland.

‘Ik was vroeger gefascineerd door mijn Russische oma en haar verhalen’, vertelt De Graaf. ‘Omdat mijn moeder niet tweetalig is opgevoed, volgde ze af en toe een cursus Russisch. Ik pakte dan stiekem haar schoolboeken en nam ze op zolder door, en luisterde naar de cassettebandjes die erbij hoorden. Het was zo'n mystieke taal voor mij. Ik wilde die ook spreken. Dat had ik van jongs af in mijn hoofd. Met mijn oma oefende ik ook vaak woordjes.’

Poëtische taal

Toen ze het Russisch daadwerkelijk meester werd, tijdens haar studie aan de RUG, opende zich een wereld voor haar. ‘Rusland is een vrij geïsoleerd land. Als je de taal niet spreekt, weet je weinig van Rusland. Voor mij was het land al een beetje opengegaan door mijn oma. Maar het spreken van de taal stelt je in staat om Russische televisie te volgen, om de

propaganda te begrijpen, om films te kijken en boeken te lezen. Russen hebben het altijd over ‘de Russische ziel’. Dat heeft me altijd gefascineerd. Waar zit die ziel dan in? Zit dat in die boeken van Dostojevski, of in die oude films van Eisenstein? Ik vond het heel bijzonder om bijvoorbeeld Dostojevski in het Russisch te lezen, want er zijn zoveel Russische woorden die niet goed vertaald kunnen worden. Het is een ontzettend poëtische taal, met een rijke groep aan bijwoorden en adjectieven waarbij we ons niet eens kunnen voorstellen wat ze betekenen. Dan krijg je een vertaling als: “een diep zwartgallig, duistere emotie om een vervlogen liefde”, maar dat was dan één Russisch woord. Ik heb ook het idee dat de taal mij als correspondent echt helpt met mensen contact te maken en de gevoeligheden, nuances en emoties te begrijpen.’

Unieke lotsbestemming

‘Russen zijn heel goed in speeches geven. Als je ergens een verjaardag hebt, wordt er zeven keer geproost. Bij elke slok krijg je een speech van tien minuten waarbij je aanhoort hoe fantastisch iemand is. De speeches van Poetin zitten ook vol met het unieke en mystieke van Rusland. Ze spelen erg in op de nostalgie en de emotie. Dat zie je opnieuw met deze oorlog en de hele staatspropaganda. Ik vind het fascinerend hoe dat tot uiting komt. Russen hebben zo'n ontzettend ander wereldbeeld dan wij. Ik moet vaak denken aan een citaat van de schrijver Fjodor Tjoetjev: “Je kunt Rusland niet begrijpen met je verstand, in Rusland kun je alleen maar geloven.” Dat is wat Russen vaak over zichzelf zeggen: “Je kunt ons nooit begrijpen als je niet zelf een Rus bent. Wij zijn mystiek. We hebben een unieke lotsbestemming op de wereld.” Ik heb geen idee wat ze daar mee bedoelen en ik denk dat ze dat zelf ook niet weten.’

Correspondent in ballingschap

De Graaf zat nog maar een jaar als nieuwe NOS-correspondent in Moskou toen de oorlog in Oekraïne uitbrak. Ruim een week

later, begin maart, keerde ze terug. De nieuwe censuur maakte de situatie hoogst onzeker. Ze vreesde voor de veiligheid van haar lokale producent en cameraman. Tegelijk is het frustrerend om correspondent in ballingschap te moeten zijn. Ze probeert haar werk onder meer nog te doen door met gevluchte Russen te spreken, in Nederland of in Georgië.

Ook de Russische staatsmedia volgt ze op de voet. Al moet dat nu via een VPN-verbinding, omdat de EU de Russische kanalen uit de lucht heeft gehaald. Bij dat Brusselse besluit heeft ze haar twijfels. 'Ik snap waarom het is gedaan, maar ik denk dat het vergaande gevolgen heeft dat Europa dit heeft besloten in plaats van die zenders bijvoorbeeld een label te geven als "Russische staatskanalen". Het gevolg is dat Rusland dit besluit gebruikt om tegenmaatregelen te nemen, om censuur in te voeren en accreditaties van journalisten af te pakken. Daardoor horen we nog minder van elkaar, terwijl ik denk dat dat juist nu belangrijker is dan ooit: dat er zoveel mogelijk informatie uit Rusland naar buiten komt.'

Terug naar Moskou

Zelf heeft ze nog een persaccreditering tot eind januari 2023. Die wil ze niet zinloos laten verlopen. Ze wil op het moment van het gesprek gauw terug naar Moskou, ondanks de beperkingen daar van de censuur. 'Ik denk dat het voor elke journalist belangrijk is om te kijken: wat kan er nog wel in Rusland?

Er zijn nog altijd mensen die graag hun verhaal willen doen, ook al brengt dat hen wellicht in gevaar. Ze weten wat de risico's zijn en willen toch hun verhaal kwijt. Ik denk dat ik pas als ik terug in Rusland ben, kan inschatten hoe ik mijn werk nog kan doen. Maar ik vind het sowieso waardevol het Russische perspectief te blijven delen, ook al is dat perspectief voor ons soms onbegrijpelijk.'

Vrije journalistiek

'Ik post vaak op Twitter over hoe Rusland tot een dictatuur afglijdt. Dan krijg ik soms reacties van Nederlanders als: nou, het is hier in Nederland niet anders. Ik reageer daar nooit op, maar ik denk vanbinnen wel: je hebt geen idee hoe dankbaar je mag zijn dat de vrije journalistiek hier bestaat. Het is voor mij als correspondent in Rusland een zoektocht: hoe doe je nog je werk als het niet meer kan? Dat is een hele moeilijke.'

Heel even denkt ze terug aan toen ze in 2019 bij de NOS solliciteerde voor de post in Moskou. Zo'n catastrofale oorlog en zoveel repressie hadden weinigen destijds voorspeld. 'Dit was niet de fantasie die ik had over mijn correspondentie. Maar ondanks dat moeten we nooit stoppen met het zoeken naar manieren waarop het nog wel kan om verslag te doen van Rusland. Anders horen we écht helemaal niks meer.'

Tijdens de Opening van het Academisch Jaar op 5 september zal de rector magnificus aan Iris de Graaf de Alumnus van het Jaarprijs overhandigen. Net als haar lezing bij de Faculteit der Letteren op 6 september is dit via livestream te volgen.

FOTO: SIESE VEENSTRA

WIJMENGA'S WERELD

OPGETEKEND DOOR MARJAN BROUWERS

Niet opgeven

Deze zomer sluiten we het Aletta Jacobsjaar af met de onthulling van een academische muurschildering waarmee we haar verhaal en haar impact willen laten zien. Een stoer kunstwerk dat uitstraalt dat Aletta's strijd nooit voorbij is. We moeten waakzaam blijven en bij tegenslag doorzetten. Net als de Groningers, toen de Bisschop van Münster alias Bommen Berend hun stad belegerde.

350 jaar na het 'Rampjaar' 1672 lijken ook wij middenin in een crisis te zitten. Terwijl we hopen dat we een pandemie achter ons hebben gelaten, woedt er een verwoestende oorlog in Oekraïne, zijn de effecten van de klimaatcrisis voelbaar en worden rechten van vrouwen en minderheden met voeten getreden.

Ook onze democratische en academische vrijheden staan wereldwijd onder druk. De vrijheid van meningsuiting die wij in Nederland zo vanzelfsprekend vinden, bestaat in grote delen van de wereld al lang niet meer.

Maar tolerantie delft ook in Nederland steeds vaker het onderspit. Het voeren van een open debat lijkt almaar moeilijker te worden. Als universiteit staan wij voor democratische en academische waarden. Juist die kunnen ons helpen uit al die ingewikkelde conflicten te komen. Wij geven die waarden mee aan onze studenten, die na hun afstuderen als alumni uitzwermen over de hele wereld. Alumni zijn onze vaandeldragers, de ambassadeurs van onze academie en alles waar wij voor staan. Zij hebben geleerd naar elkaar te luisteren, het open debat aan te gaan. Zoals Iris de Graaf, onze nieuwe Alumnus van het Jaar, dat zo voortreffelijk doet. Als correspondent van de NOS deed ze vanuit Moskou op heldere wijze verslag, onder meer van de verontrustende ontwikkelingen in Oekraïne, totdat ze in maart halsoverkop moest vertrekken om niet voor vijftien jaar in de cel te verdwijnen.

Ik hoop dat onze alumni, net als Iris, overal waar ze zijn onze waarden blijven uitdragen. Dat zij met hun gedrag anderen inspireren, zodat steeds meer mensen staan voor democratie, het open debat en de vrijheid je uit te spreken en jezelf te zijn. Ook al zien we dreigende wolken aan de horizon, we moeten blijven geloven in datgene waarvoor we staan. Niet opgeven, maar de weg voorwaarts blijven bewandelen. Een mooie gedachte om de zomer mee te beginnen.

Cisca Wijmenga rector magnificus